

**STROOM
VERSNELLING**

Bijlage 4

Werkgroep Financiering

Titel: Financieringsvisie: kosten bewaken en breder aanrekenen

Werkgroepvoorzitter(s): Annemie Bollen (SERV), Tom Mortier (PMV)

Deelnemers:

- ABVV
- ACLVB
- ACV
- Boerenbond
- Bond Beter Leefmilieu
- Eandis
- Essenscia
- FEBEG
- Febelfin
- Febeliec
- FEBIGA
- Gezinsbond
- Infrac
- Neutraal Syndicaat voor Zelfstandigen
- ODE
- Participatiemaatschappij Vlaanderen
- Samenlevingsopbouw
- SERV
- Smart Grids Flanders
- Test-Aankoop
- Voka
- VREG
- VVSG

Algemene visie op energietransitie

De energietransitie moet de duurzaamheid van het energiesysteem verhogen en tegelijkertijd de bevoorradingszekerheid garanderen tegen een betaalbare prijs.

Om de duurzaamheid van het energiesysteem te verhogen, moet o.a. de CO₂-uitstoot dalen in lijn met de Europese en internationale klimaatdoelstellingen voor 2030 en 2050, via een combinatie van maatregelen gericht op energiebesparing, energie-efficiëntie, hernieuwbare energie (groene stroom, groene brandstoffen, groene warmte, ...), systeemaanpassingen, low carbon technologieën, Deze combinatie moet haalbaar, draagbaar en kostenefficiënt zijn. Ze moet ook voldoen aan randvoorwaarden verbonden met de brede duurzame ontwikkelingsdoelstellingen en moet, waar mogelijk, ook secundaire baten maximaliseren, bv. inzake werkgelegenheid, economische kansen, luchtkwaliteit,

Om de energiebevoorrading te verzekeren, is aandacht nodig voor de energiemix, de productiecapaciteit, de piekbelasting, energiebesparing en vraagbeheer, de energienetten, de interconnectiecapaciteit, de flexibiliteit van het energiesysteem, de marktorganisatie, internationale afspraken, ...

Om de betaalbaarheid van de beoogde energietransitie te verzekeren, moeten de kosten beperkt worden en moet de impact op gezinnen en de competitiviteit van bedrijven actief bewaakt en gevrijwaard worden. Daarnaast moet een Europese gecoördineerde aanpak zorgen voor een redelijke bijdrage van alle lidstaten en actoren en een reëel Europees level playing field op het vlak van de kosten voor de bedrijven.

Financieringsvisie: kosten bewaken en breder aanrekenen

1. Energietransitiekosten beperken en baten maximaliseren

De kosten van de beoogde energietransitie moeten beperkt worden door volop in te zetten op innovatie en door te zorgen voor kostenefficiënte combinaties van maatregelen en instrumenten.

De energietransitie is een grote en belangrijke maatschappelijke opdracht. De komende decennia zijn omvangrijke investeringen nodig in productie- en netinfrastructuur, flexibiliteitsinstrumenten, elektrificatie, gebouwen, processen, etc. Van belang daarbij is dat de totale **kosten** van de beoogde energietransitie **beperkt** worden, omwille van de draagbaarheid van en het draagvlak voor de transitie.

Hiervoor moet ten eerste volop ingezet worden op **onderzoek, innovatie en demonstratie** om de beoogde systeemveranderingen en de 'grote sprongen voorwaarts' effectief en kostenefficiënt te realiseren. Vlaanderen moet daarbij volop aansluiten bij innovatie-initiatieven in internationaal verband en moet internationale evoluties tijdig capteren. Het stimuleren van technologische, institutionele (bv. marktorganisatie) én sociale innovatie kan nieuwe pistes openen om de energietransitie vorm te geven en kan toelaten om bestaande pistes beter te benutten. Tegelijkertijd kan innovatie lokale sociaal-economische opportuniteiten creëren.

Innovatie kan de energietransitie op verschillende domeinen vooruit stuw en is o.a. nodig om gebouwen, processen en systemen energie-efficiënter en koolstofarmer te

maken, om duurzame energiebronnen te gebruiken, om energie beter te transporteren en op te slaan, om energiesystemen flexibeler en duurzamer te maken, om nieuwe koolstofarme technologieën te ontwikkelen (bv. CCU), om burgers en professionele gebruikers actiever te betrekken in de vraag- en aanbodsturing en om de kansen van de principes van de deeleconomie te benutten (zoals autodelen, cohousing, etc.) ook met aandacht voor sociale inclusie.

Om innovatie te stimuleren moeten de publieke middelen voor energiegerelateerde innovatie **op 5 jaar** minstens **verdubbelen**. De niet-financiële hinderpalen voor innovatie, bv. in de regelgeving, moeten zo snel mogelijk aangepakt worden. Verder is een actieve inbreng van alle betrokken actoren (overheid, industrie, bouwsector, energiebedrijven, netbeheerders, onderzoekers, burgers, werknemers, ...) vereist om innovatieprocessen te versterken, te versnellen en te verlevendigen.

Ten tweede moet de gekozen **transitiestrategie** die bestaat uit CO₂-maatregelen, ondersteunende ingrepen ('enablers') en systeemaanpassingen zo kostenefficiënt mogelijk zijn. De energieadministratie zal periodiek de beschikbare en verwachte CO₂-strategieën - hier en elders - op hun potentieel, maatschappelijke kosten en baten breed en bottom-up **onderzoeken**. Dat laat toe om door de juiste keuzes de kostenefficiëntie ook op kortere termijn te bewaken, de maatschappelijke draagkracht te verhogen en om secundaire baten te maximaliseren. Die bottom-up informatie moet o.a. samen gelegd worden met data over de maatschappelijke en economische draagkracht in diverse scenario's (cf. infra) en is samen met bestaande studies cruciaal in het debat over de invulling van de Vlaamse bijdragen aan de Europese klimaat- en energieplannen voor 2030 en de transitie naar een koolstofvrije samenleving tegen 2050.

In ieder geval moet het beleid op korte termijn, naast de volgehouden inspanningen voor de ontwikkeling van hernieuwbare energie in alle sectoren, o.a. vanuit steunefficiëntie (ton CO₂/€) ook meer inzetten op energie-efficiëntie en groene warmte. Naast deze directe en individuele CO₂-reducerende maatregelen is ook nood aan collectieve maatregelen die schaalvoordelen kunnen opleveren (bv. wijkrenovatie) en aan initiatieven die vraag en aanbod van energie beter op elkaar afstemmen.

Om de beoogde maatregelen te realiseren en te stimuleren, is een effectief, efficiënt, coherent en flexibel **beleidsinstrumentarium** nodig dat ook transparant en betrouwbaar is. Dat geldt voor alle beleidsniveaus (van lokaal tot internationaal) en beleidsdomeinen (wonen, mobiliteit, economie, energie, landbouw, ...). Een doordacht beslissingskader en voldoende instrumentele knowhow o.a. uit de gedragseconomie moeten de instrumentenkeuze begeleiden. Een gezonde instrumentenmix gebruikt naast directe steun ook sturing via fiscale stimuli (bv. hervorming woonbonus) en niet-financiële instrumenten zoals verplichtingen, verboden, ontzorging, communicatieve instrumenten,

Door meer te differentiëren kan de instrumentenmix bovendien beter rekening houden met de reële behoeften van doelgroepen (particulier/KMO/groot bedrijf/nonprofit, ...) en toepassingen (OPEX/CAPEX, matuur/immatuur, ...) en specifieke hinderpalen. Dat impliceert o.a. de afbouw en stopzetting van steun naarmate een technologie matuur wordt of naarmate een technologie niet de potentie toont om matuur te worden. Dat is bijzonder belangrijk voor de productie van energie omwille van de kosten van de ondersteuning en om de werking van de energiemarkten te verbeteren. Steunafbouw en

de stopzetting van steun hangen o.a. samen met inkomsten uit de markt, de mate van internalisering van externe kosten voor de diverse energiebronnen en de mate waarin er een gelijk speelveld met andere regio's is.

De impact van nieuwe en gewijzigde instrumenten wordt steeds ex ante onderzocht vanuit een breed duurzaamheidsperspectief dat o.a. kijkt naar de impact op diverse doelgroepen, de competitiviteit, milieu- en ruimtelijke criteria, de verdeling van kosten en baten, de marktintegratie,... . Ook meer operationele bezorgdheden worden in beschouwing genomen, zoals de voorspelbaarheid, de complexiteit en de systeemkosten.

Het bestaand instrumentarium wordt periodiek en onderbouwd geëvalueerd om het aan te passen aan veranderende omstandigheden en inzichten en om het effectiever en efficiënter maken, zonder evenwel te raken aan aangegane engagementen. Zo lijken o.a. evaluaties nodig van de (aangepaste) REG-premies, de call groene warmte, het publiek investeringsbeleid en de certificaten systemen. Voor de certificaten systemen worden o.a. diverse pistes bekeken om te werken via jaarlijkse enveloppes met tendering als die de korte termijn klimaat- en energiedoelen kunnen realiseren, de kostenefficiëntie van het systeem verhogen en de doorgroei naar maturiteit en marktintegratie stimuleren. Tegelijkertijd moet de instrumentenmix ter bevordering van hernieuwbare energie rekening houden met sociale en verdelingsaspecten door bv. kansen te blijven geven aan coöperatieve projecten en kleinschalige projecten.

2. Kosten breder aanrekenen en prijzen juist zetten

Steun en publieke investeringen in het kader van de energietransitie worden niet langer in hoofdzaak via de elektriciteitsfactuur aangerekend; ook andere energiedragers en kanalen worden overwogen om de energietransitie te financieren én om via prijssignalen de energietransitie mee te sturen. Op deze manier wordt de financieringsbasis breder, worden prijssignalen meer gericht én kan het draagvlak voor de transitie vergroten.

Naast de doorrekening van transitiekosten via de elektriciteitsfactuur worden ook **andere financieringskanalen** overwogen, gezien de energietransitie naar een koolstofarme samenleving meer omvat dan het elektriciteitssysteem. Dat is ook nodig om het potentieel voor elektrificatie van het energiesysteem niet tegen te werken en om iedereen te laten bijdragen aan de kosten van de energietransitie, ook wie nauwelijks elektriciteit verbruikt of nauwelijks van elektriciteitsnetten gebruik maakt. Bovendien kan een aanrekening op andere dragers zorgen voor bijkomende stimulansen voor rationeel energiegebruik, rationeel netbeheer en netgebruik en de overgang naar koolstofarmere energiedragers. Concreet moet onderzocht worden welke alternatieve financieringskanalen het best worden aangeboord of sturing daarbij gewenst is, ook rekening houdend met prijselasticiteiten en niet-financiële alternatieven om de energietransitie te stimuleren.

In de gevallen waarbij sturing gewenst is, moet uitgeklaard worden welke **sturing** het meest bijdraagt aan de energietransitie. Sturing kan CO₂-reductie beogen of rationeel energiegebruik, rationeel netgebruik, hernieuwbare energie, flexibiliteit, demand-response, ... die allen van belang zijn voor de energietransitie. Cruciaal is dat eventuele sturing zo eenvoudig mogelijk gebeurt en dat tegengestelde doelen die leiden tot

tegengestelde signalen en een inefficiënte sturing, niet gecombineerd worden. Financiering en sturing integreren in één instrument vergt trouwens een bedachtzame aanpak die anticipeert op eventuele gedragsverandering die de financieringsbasis kan eroderen. Bovendien moet de sturing een blijvend effect hebben om gedragsverandering te kunnen uitlokken en te kunnen bestendigen. Om de invulling van de financieringsnoden te garanderen, kan bijvoorbeeld gewerkt worden met een generieke bijdrage op basis van niet-vermijdbaar, efficiënt gedrag dat een stabiele financieringsbasis vormt enerzijds en financiële sturing op vermijdbaar (luxe)gedrag anderzijds. Ook een stijgend (marginaal) prijssignaal op vermijdbaar gedrag kan de erosie van de financieringsbasis (tijdelijk) helpen compenseren.

Concreet moeten volgende **alternatieve financieringspistes** buiten de elektriciteitsfactuur nader bekeken worden. Telkens moet hun impact vanuit een breed duurzaamheidsperspectief onderzocht worden.

Een eerste piste is om bij niet-ETS-sectoren *andere energiedragers* dan elektriciteit (zoals steenkool, stookolie, gas, ...) bv. op basis van hun CO₂-intensiteit als aanrekeningsbasis te gebruiken om de transitie (gedeeltelijk) te financieren en om zo in het kader van een tax shift CO₂-emissiereducties te stimuleren bij actoren die niet onder het Europese emissiehandelssysteem (ETS) vallen. Het organiseren van deze fiscale verschuiving dient te gebeuren in samenspraak met het federale niveau en de andere gewesten en dient de concurrentiepositie van bedrijven in Vlaanderen te vrijwaren in een Europese en internationale context. Daarbij moet de relatie met een verbeterd ETS-systeem, de accijnzen (zakelijk/niet-zakelijk verbruik) en steun voor fossiele brandstoffen bekeken worden. Een betrouwbaar datasysteem zal nodig zijn om een dergelijke aanrekening toe te laten.

Ten tweede moeten ook *nieuwe financieringskanalen buiten de energiefacturen* bekeken worden. Zo zijn nieuwe tariefdragers denkbaar die aansturen op een reductie van de *gebouwen-, vervoers- en transportgerelateerde CO₂-emissies* bv. via indicatoren voor energiestatistiek van gebouwen, energiegedrag van gebouwengebruikers, oppervlakte van gebouwen en percelen, het indirect energieverbruik, de ruimtelijke verdichting, de transportbehoefte, het aantal gereden kilometers, de introductie van elektrisch aangedreven toepassingen, etc.

Ten derde moet onderzocht worden hoe een (gedeeltelijke) *heroriëntering van bestaande financieringskanalen* en -stromen, bv. de personenbelasting, de verkeersbelasting, de onroerende voorheffing, de veilinginkomsten voor CO₂-rechten, ... de transitie naar een koolstofarme samenleving kan ondersteunen. Een brede aanpak is dus nodig en een goede samenhang met andere instrumenten, ook op andere beleidsniveaus (bv. accijnzen) en beleidsdomeinen.

Ten vierde moeten meer mogelijkheden bekeken worden die burgers toelaten om hun *spaargeld* te investeren in duurzame energieprojecten en in netinfrastructuur. Participatie van burgers kan namelijk de financiering van de transitie vergemakkelijken, de betrokkenheid bij de lokale energieprojecten en het draagvlak voor de transitie vergroten en de baten van de energietransitie meer laten terugvloeien naar de gebruikers.

Verder staat de financiering en sturing via de **elektriciteitsfactuur** ter discussie, met o.a. de vraag welke kosten via welke componenten aan wie doorgerekend worden

volgens welke criteria en welke sturing hiermee al dan niet beoogd wordt. Op korte termijn moet o.a. het debat gevoerd worden over de (alternatieve) financiering van de openbare dienstverplichtingen (cf. supra) en de wijze van aanrekening, met o.a. de suggestie om de openbare dienstverplichtingen en de netkosten afzonderlijk aan te rekenen. Ook het debat over de instelling van een eventueel *capaciteitstarief* en haar modaliteiten moet onderbouwd verder gezet worden. Daarbij moet de relatie met andere beleidsdoelstellingen zoals de uitbouw van een slim net met meer integratie van hernieuwbare energie en vraagbeheer en met de eventuele uitrol van slimme meters uitgeklaard worden.

Een **expertisecentrum rond financiering ('finance lab')** wordt in samenwerking met externe deskundigen opgezet binnen de Vlaamse overheid om expertise op te bouwen en te bundelen inzake de financiering en de financiële sturing van de energietransitie. Dat expertisecentrum kan een ruim palet aan thema's aansnijden. Zo kan het deskundigheid opbouwen om het '*grote geld*' van bv. Europese fondsen meer succesvol richting Vlaanderen af te tappen en om '*klein geld*' te mobiliseren via (ook lokale) energiecoöperaties en via (korte termijn) leningen. Dat laatste lijkt interessant als het geboden rendement groter is dan op een spaarboekje, als de risico's transparant zijn en als een duidelijk verhaal kan zorgen voor een goede betrokkenheid. Het finance lab kan ook suggesties doen om de private en publieke middelen voor innovatie effectief te verdubbelen (cf. supra). Daarnaast kan het finance lab mee oplossingen zoeken voor de financiering van nieuwe toepassingen (bv. geothermie) en voor een vlotte overgang van O&O naar praktijk bv. via proeftuinen. Het finance lab kan ook nieuwe pistes verkennen om de financieringskosten van projecten te reduceren o.a. door risico's te verlagen of om de financiële kosten van steunmechanismen en infrastructuuruitbouw te beperken. Ook ESCO-fondsen of alternatieve financiering van investeringen in de woningrenovatie kunnen bij het finance lab op het programma staan.

3. Energiefacturen bewaken

De maatschappelijke draagbaarheid en de betaalbaarheid van de energietransitie moeten actief bewaakt worden, om de koopkracht van de gezinnen te vrijwaren met bijzondere aandacht voor kwetsbare gezinnen en om de competitiviteit van bedrijven te beschermen.

De maatschappelijke draagbaarheid van de energietransitie en de betaalbaarheid voor alle groepen in de samenleving zijn belangrijke criteria bij de invulling van de Vlaamse klimaat- en energiestrategie, bij de keuze van het transitiepad, maatregelen en instrumenten en bij de verdeling van kosten en baten. Data zijn nodig om de financiële, sociaal-economische, ruimtelijke, milieu- en andere impacten van keuzes beter te kunnen inschatten en te kunnen bewaken. Tegelijkertijd zijn inspanningen cruciaal om kwetsbare gezinnen, sectoren en bedrijven te begeleiden en te ondersteunen in de transitie naar een koolstofarmere samenleving. Ook moet Europa inzetten op een gecoördineerde strategie die leidt tot een redelijke bijdrage van alle actoren (betaalbaar voor de gezinnen en competitief voor de bedrijven) en lidstaten aan de kosten van de beoogde energietransitie.

Voor **gezinnen** wordt **energiearmoede** de komende jaren daarom meer **aan de bron** aangepakt, met name via het generiek armoedebestrijdingsbeleid dat zorgt voor voldoende inkomen, opleiding, werk, ... en via een ambitieuzer woonbeleid dat instaat voor voldoende degelijke, betaalbare én energiezuinige woningen. Concreet moeten er tegen 2030 100.000 sociale huurwoningen bij komen gezien de huidige wachtlijsten voor sociale woningen en moeten er 200.000 private huurwoningen grondig gerenoveerd worden. Dat is noodzakelijk in de strijd tegen (energie)armoede en klimaatverandering en biedt hefboomen voor lokale sociaal-economische activiteiten en voor de verbetering van het welzijn en de gezondheid. Extra middelen zijn nodig om die sociale woningen te financieren, om de renovatie van woningen voor kwetsbare groepen te stimuleren en om daarbij de ondersteuning voldoende hoog te maken zodat die kan overtuigen om te investeren, door bv. randinvesteringen (onderdak, buitenbepleistering, ...) mee te ondersteunen.

Terwijl volop ingezet wordt op een beter uitgebouwde preventieve (energie)armoedeaanpak, wordt het **curatief** energiearmoedebeleid doeltreffender, efficiënter, minder stigmatiserend en meer toekomstvast gemaakt. Diverse mogelijkheden worden daarbij bekeken zoals pay-as-you-go-systemen via smartphone en slimme meters, een andere marktorganisatie, etc. De kosten van het sociaal energiebeleid worden in plaats van via de elektriciteitsfactuur via het generieke armoedebeleid gefinancierd omdat dat een betere afweging impliceert van de effectiviteit en efficiëntie van sectorale aanpak ten opzichte van generieke maatregelen. Hiervoor worden voldoende middelen voorzien. De afbakening van de doelgroepen wordt geoptimaliseerd en geharmoniseerd tussen het sociaal energie- en huisvestingsbeleid. Verder wordt sterk ingezet op een ontzorgende strategie die andere hinderpalen voor (energie)renovaties bij kwetsbare groepen aanpakt en die integraal maatwerk voorziet dat inspeelt op budget- en woonproblemen. Daarbij wordt gegarandeerd dat ontzorging structureel goed georganiseerd en gefinancierd wordt en dat lokale besturen hierin een cruciale rol spelen, waar mogelijk samen met andere actoren zoals energiecoöperaties (met sociaal oogmerk).

Een samenwerkingsverband tussen federale en regionale regulatoren zet een **permanent monitoringsysteem** op dat voor de diverse types industriële **bedrijven** de totale energiekosten opvolgt voor de diverse energiedragers en de diverse componenten (commodities, nettarieven, heffingen en eventuele kortingen of compensaties) in de verschillende gewesten ten opzichte van de belangrijkste handelspartners. Regelmatig wordt er ook gerapporteerd over de impact van de energiekosten op de competitiviteit van diverse sectoren, over de evoluties in de aankoop- en zelfproductiestrategieën van industriële verbruikers, over de mogelijkheden (ook in internationaal perspectief) om via bv. energie-efficiëntie en innovatie de competitiviteit te verbeteren, over de elementen die de competitiviteit van specifieke gebruikers versterken of in gevaar (dreigen te) brengen en hun delokalisatie in de hand kunnen werken en over voorstellen voor versterking of correctie op verschillende beleidsniveaus. Waar nodig, worden ook daadwerkelijk maatregelen genomen om de concurrentiepositie van de bedrijven te vrijwaren (o.a. in het kader van de zgn. 'energienorm') – in samenspraak tussen de verschillende beleidsniveaus en met betrokkenheid van de relevante stakeholders. De genomen maatregelen worden periodiek geëvalueerd en daarbij wordt ook de impact op

alle verbruikers en op de transitie zelf bekeken op basis van een volledige en onderbouwde dataset.

Met het oog op een gelijk speelveld voor bedrijven in verschillende regio's wordt er ook vanuit Vlaanderen actief gepleit voor een **geharmoniseerde Europese** en internationale **energietransitiestrategie** inzake de internalisering van de CO₂-kosten die producenten én consumenten voldoende aanspoort om meer duurzame keuzes te maken. Meer algemeen moet een Europese gecoördineerde aanpak zorgen voor een reëel Europees level playing field op het vlak van de kosten voor bedrijven. Tot slot wordt nagedacht over bijkomende manieren om sectoren en bedrijven o.a. via innovatie verder te begeleiden en te ondersteunen in de transitie naar een koolstofarme samenleving en om zo hun competitiviteit te vrijwaren of te verbeteren.

Governancevisie: transitie doordacht aanpakken

Het management van een energietransitie is niet eenvoudig en vergt een doordachte aanpak. Dat vereist goede data, degelijk onderzoek, breed overleg en voldoende capaciteit bij de overheid.

Data zijn cruciaal voor de **onderbouwing** van het energiebeleid van de toekomst en in het bijzonder ook voor de financiering ervan. Dat geldt zowel voor de onderbouwing van specifieke beleidsinstrumenten als bij de algemene strategiebepaling. Daarbij moet er oog zijn voor de CO₂-effectiviteit (vermeden ton CO₂) en CO₂-efficiëntie (geïnvesteerde (of gesubsidieerde) €/vermeden ton CO₂) nu en in de toekomst, voor secundaire baten (bv. voor lokale luchtkwaliteit, sociaal-economische activiteiten, energie-afhankelijkheid, ...), voor impacten (bv. op energieprijzen, bevoorradingszekerheid, ...), de energie-intensiteit van productie – en consumptiepatronen en de specificiteit van de Vlaamse economie en samenleving, etc.

Data moeten toelaten om de **evenwichten** te bewaken tussen investeringen in energie-efficiëntie en hernieuwbare energie, tussen infrastructuur met een kortere en met een langere levensduur (productie-infrastructuur, elektriciteitsnetten, warmtenetten,), tussen steun voor innovatie en voor de uitrol van mature toepassingen, tussen publieke en private investeringen, tussen investeringen nu en investeringen in de komende decennia, tussen investeringen bij de diverse doelgroepen, ... Ook zijn data van belang om de stand van zaken te kunnen opvolgen en de evenwichtige verdeling van de kosten en de baten over de verschillende doelgroepen te kunnen bewaken.

Concreet wordt hiertoe werk gemaakt van een **open** en **geïntegreerd dataplatform** binnen de Vlaamse overheid dat data verzamelt – of via onderzoek genereert - over energie-indicatoren, verbruiken, evoluties van prijzen, hun componenten en prognoses, huidige en mogelijke maatregelen, instrumenten, investeringen, financiële stromen, impacten, kenmerken van gebouwen, De data over diverse indicatoren worden publiek ter beschikking gesteld en worden ook gebruikt voor een geïntegreerd jaarlijks energierapport dat o.a. de vermelde evenwichten in het beleid opvolgt zodat waar nodig bijgestuurd kan worden. Bij de implementatie worden overlappende wetgeving of rapportages vermeden, administratieve lasten beperkt en data conform het mededingingsrecht bekend gemaakt (o.a. geaggregeerd).

Periodiek wordt een **onderzoeksagenda** vastgelegd o.a. in samenspraak met de academische en onderzoeksinstituten, het bedrijfsleven en andere stakeholders om aldus het energiebeleid en de energietransitie te onderbouwen. Zo is er op korte termijn nood aan nader onderzoek naar CO₂-reductie- en CO₂-captatiemaatregelen, hun (systeem)kosten (incl. systeemLCOE's) en gegarandeerde baten, holistische en geïntegreerde energiesystemen, verdelingsvraagstukken zoals de lastenverdeling van de energiegerelateerde kosten tussen diverse gebruikersgroepen, datasystemen voor nieuwe tariefdragers (bv. andere energiedragers dan elektriciteit, eigenschappen van gebouwen, ...), prijselasticiteiten voor diverse types verbruikers, de uitfasering van steun bv. via tendering en gesloten enveloppes, de (energie)armoederisico's bij diverse doelgroepen, de mogelijkheden om de sociale openbare dienstverplichtingen en de marktorganisatie te verbeteren, de impact van (verandering in) regulering op de totale transitiekosten, ...

Het **overleg** over de energietransitie o.a. in het kader van de stroomversnelling wordt de komende maanden en jaren verder gezet, zodat de visie op de energietransitie gaandeweg op basis van nieuwe inzichten meer vorm kan krijgen en de stakeholders structureel betrokken worden bij de concretisering en uitvoering van de visie. Hiervoor wordt periodiek een overlegagenda afgesproken. Ook wordt op regelmatige basis over de voortgang én de vertaling van de conclusies van de stroomversnelling in het beleid gerapporteerd.

Tot slot worden de **energieadministratie en de energieregulator versterkt** om het hoofd te kunnen bieden aan de uitdagingen van de energietransitie. Verder wordt ook ingezet op samenwerking en domeinoverschrijdende projectwerking om de beschikbare capaciteiten binnen de overheid zo goed mogelijk aan te boren.